

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ  
УКРАЇНИ  
НАКАЗ**

19.07.2012 № 828

Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації України на 2012-2019 роки

Відповідно до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 07 листопада 2000 року № 522, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 26 грудня 2000 року за № 946/5167, враховуючи листи управління освіти і науки Донецької обласної державної адміністрації від 03.02.2012 № вх. 01/14-0279, Головних управлінь освіти і науки Київської від 20.02.2012 № 12-01-07-382, Львівської від 13.02.2012 № 3-7/467, Харківської від 17.02.2012 № 01-06/172, Черкаської від 07.02.2012 № 172/2 обласних державних адміністрацій, виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) від 02.02.2012 № 24/13-131, висновки Комісії з питань інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи загальноосвітніх навчальних закладів Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 29.05.2012 (протокол № 4), з метою експериментальної перевірки результативності науково-методичних засад впровадження фінансової грамотності в навчально-виховний процес

**НАКАЗУЮ:**

1. Затвердити як такі, що додаються:

1.1. Заявку на проведення дослідно-експериментальної роботи за темою "Науково-методичні засади впровадження фінансової грамотності в навчально-виховний процес навчальних закладів" на базі загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації України на 2012-2019 роки.

1.2. Програму реалізації дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації України на 2012-2019 роки.

1.3. Список базових навчальних закладів.

2. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (Удод О.А.):

надавати організаційну та науково-методичну допомогу педагогічним колективам базових навчальних закладів;

заслухати у вересні 2013 року звіт наукового керівника про завершення I організаційно-підготовчого етапу щодо проведення дослідно-експериментальної роботи.

3. Управлінню освіти і науки Донецької обласної державної адміністрації (Соловійов І.), Головним управлінням освіти і науки Київської (Бутник В.Г.), Львівської (Брегін М.Г.), Харківської (Шаповал Р.В.), Черкаської (Гаврилук Г.М.), обласних державних адміністрацій, виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) (Горюнова В.З.):

провести відповідну організаційно-підготовчу роботу та сприяти експериментальному впровадженню у практику роботи визначених навчальних закладів дослідно-експериментальної роботи за темою "Науково-методичні засади впровадження фінансової грамотності в навчально-виховний процес навчальних закладів".

4. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

## ЗАЯВКА

**на проведення дослідно-експериментальної роботи за темою "Науково-методичні засади впровадження фінансової грамотності у навчально-виховний процес навчальних закладів" на базі загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації України на 2012-2019 роки**

### 1. Актуальність дослідження

В останнє десятиріччя в багатьох розвинутих і таких, що розвиваються, країнах все більше уваги приділяється проблематиці підвищення фінансової грамотності населення. Процес підвищення фінансової грамотності населення, який розпочався в різних країнах в формі окремих ініціатив громадських і приватних організацій, спрямованих на здійснення допомоги громадянам в управлінні особистими фінансами та інформування про ті чи інші продукти та послуги, поступово розвинувся до рівня національних програм і стратегій, а також наднаціональних ініціатив Світового банку та інших світових організацій.

Розвиток та розширення спектра фінансових послуг створюють умови для активного залучення до ринків таких послуг споживачів, які зазвичай не мають достатньої інформації та необхідних знань про особливості та споживчі характеристики фінансових послуг. У процесі вибору послуги вони не завжди можуть оцінити рівень ризиків і можливі наслідки набуття додаткових фінансових зобов'язань та порівняти умови їх надання, що пропонуються банківськими установами.

Як свідчить досвід інших країн, стрімкий розвиток пропозицій ринків фінансових послуг в умовах недостатнього забезпечення захисту прав споживачів може призвести до недовіри до таких ринків і, як наслідок, зниження попиту на запропоновані ними послуги.

Водночас недовіра населення до ринків фінансових послуг не дає можливості активно використовувати його вільні кошти як інвестиційні ресурси, що спрямовуються на розвиток економіки, запроваджувати ефективний механізм недержавного пенсійного забезпечення та страхування.

Результати проведених досліджень з оцінки фінансової грамотності демонструють, що населення України має помірний рівень фінансових знань, а саме:

- має лише базові знання та навички з фінансової грамотності;
- використовує тільки найпростіші послуги, в основному - платежі;
- не відчуває себе комфортно ані щодо фінансових послуг, ані щодо їх провайдерів;

- не відчуває себе захищеним у випадку суперечок з фінансовою установою;

- не знає, що робити якщо виникають проблеми з фінансовою установою;

- не цікавиться фінансовими новинами;

- у питаннях фінансів довіряє родичам та знайомим;

- не аналізує можливості сімейного бюджету тощо.

Аналіз поточної ситуації, що склалася в Україні, свідчить про те, що більшість населення не звикло вести докладний сімейний бюджет. Результати аналізу щодо ставлення українців до отримання кредитів демонструють, що більше третини українців (38 %) вважає виправданим купувати в кредит, якщо на ці товари

встановлений розпродаж або знижки. Близько 18 % вважає виправданим брати на себе кредитні зобов'язання для інвестування у власну освіту. Натомість близько 12 % громадян переконані, що брати кредит не виправдано за жодних умов. І 27 % домогосподарств взагалі не роблять жодних заощаджень. Ті ж домогосподарства, в яких практикуються заощадження доходів, відкладають гроші на чорний день (58 %). Серед інших причин: підняти свій життєвий рівень у майбутньому (25 %), бути незалежним та мати можливість роботи вибір (17 %), а також залишити гроші своїм нащадкам. Натомість 49 % громадян, в яких залишаються кошти на кінець місяця після сплати всіх витрат, не несуть їх до фінансових установ, а залишають у себе в готівковій формі. Така ситуація спричинена, насамперед, зниженням довіри до банківського сектора, а також низьким рівнем інформованості населення про асортимент та переваги банківських продуктів і послуг. Майже третина споживачів (30 %) витрачають залишкові кошти на купівлю споживчих товарів. Лише 10 % кладуть гроші на депозитні рахунки в банк, а менше 1 % роблять інвестиції в інструменти капіталу. Відсутність фінансової обізнаності та системи захисту прав споживачів фінансових послуг в Україні поєднується із нарощуванням обсягів заборгованості фізичних осіб за отриманими кредитами.

Складність сучасних фінансових продуктів і послуг вимагає додаткової фінансової освіченості населення щодо управління власними фінансами. Але навіть порівняно прості фінансові продукти можуть бути складними для громадян, в яких відсутні елементарні основи фінансової грамотності. Відповідно, між розвитком більш складних фінансових продуктів та здатністю споживачів їх розуміти існує великий розрив.

Прискорений розвиток процесу підвищення фінансової грамотності населення є цілком закономірним, оскільки необхідний рівень фінансової грамотності сприяє підвищенню рівня життя громадян, розвитку економіки та зростанню суспільного добробуту. Фінансова освіта необхідна всім категоріям громадян. Дітям вона надає уявлення про цінність грошей, закладає фундамент для подальшого розвитку навичок планування бюджету та накопичень. Молоді фінансова грамотність може допомогти у вирішенні проблем фінансування освіти або вирішення житлової проблеми через фінансове планування, залучення та ефективне управління кредитними ресурсами. Фінансова грамотність необхідна дорослим громадянам для управління особистими фінансами, оптимізації співвідношення накопичення-споживання, оцінки ризиків і прийняття розумних рішень при інвестуванні накопичень, при використанні різних фінансових продуктів та послуг, та, звичайно, для планування пенсійного забезпечення.

Освічений споживач фінансових послуг краще захищений від шахрайських дій в галузі фінансів. Фінансова грамотність та обізнаність населення у власних правах є передумовою для створення ефективних і прозорих ринків капіталу та економіки в цілому. Вона сприяє притоку коштів громадян в економіку країни, розвитку конкуренції на фінансових ринках та укріпленню фінансової стабільності.

Пріоритетними напрямками створення цілісної системи фінансової освіти є розроблення психологічно обґрунтованих навчальних програм інтегрованої освіти для учнів, студентів навчальних закладів, поширення практики інтеграції фінансових елементів у навчальні програми з різних предметів, напрацювання низки факультативних фінансових програм для учнів, студентів, упровадження курсу "Фінансова грамотність" з урахуванням особливостей переходу до профільного навчання, активізація роботи гуртків, фото-, відео- та анімаційних студій.

Кадрове забезпечення фінансової освіти потребує розроблення стандартів фахової підготовки педагогів і психологів, спеціалізованих навчальних курсів для

підготовки і перепідготовки фахівців із фінансового профілю на базі вищої педагогічної і психологічної освіти. Важливим елементом системи фінансової освіти має стати організація за участю громадських об'єднань і виробників фінансових послуг різних форм позашкільної освіти, включаючи форми для дітей дошкільного віку, батьківську педагогіку, творчі студії для дітей і молоді, дитячі та молодіжні фестивалі, конкурси, проекти місцевого і всеукраїнського рівня для сприяння розвитку фінансової культури і підтримки шкільної фінансової освіти.

Окремі елементи пропонованої моделі фінансової освіти апробовано в локальних експериментах, що здійснювалися фахівцями Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ) в ряді загальноосвітніх навчальних закладів. Це дає підстави порушити питання про дослідно-експериментальну перевірку її результативності на всеукраїнському рівні як цілісної системи фінансової освіти, виявлення можливостей і умов її масового впровадження в навчально-виховний процес навчальних закладів.

При цьому слід виходити з того, що фінансова освіта, як засвідчують масові опитування, проведені в навчальних закладах і серед населення, відповідає інтересам дітей, батьків і освітян, гуманістичним цінностям і загальним тенденціям розвитку сучасного суспільства, є важливою складовою модернізації освіти, яка сприятиме розбудові в країні інформаційного суспільства, розвитку економіки знань, становленню громадянського суспільства.

## **2. Мета дослідження**

Експериментальна перевірка результативності виховання фінансово грамотного споживача та підготовки його до взаємодії з існуючою фінансовою системою у навчально-виховному процесі навчальних закладів.

## **3. Об'єкт дослідження**

Учасники навчально-виховного процесу навчальних закладів, включаючи учнів, студентів, їхніх батьків, вчителів та викладачів.

## **4. Предмет дослідження**

Зміст і психолого-педагогічні технології організації системи фінансової освіти та шляхи її кадрового забезпечення.

## **5. Гіпотеза дослідження**

Полягає у припущенні, що послідовна реалізація запропонованого проекту дає змогу сформувати в учнів, студентів:

фінансовий імунітет як спроможність швидко адаптуватися до мінливого фінансового середовища і зберігати відчуття психологічного благополуччя при споживанні фінансових послуг, що передбачає фінансову обізнаність, уміння правильно захищатися від потенційно шкідливої та неправдивої фінансової інформації з урахуванням прямих і прихованих впливів у мережі Інтернет та інших ЗМІ;

рефлексію і критичне мислення як психологічні механізми, які забезпечують свідоме споживання фінансових послуг на основі ефективного орієнтування в фінансовому середовищі та осмислення власних фінансових потреб, адекватного та різнобічного оцінювання змісту і форм фінансової інформації, повноцінного і критичного її тлумачення, формування фінансової культури;

здатність до самостійного фінансового життя для компетентного прийняття фінансових рішень для реалізації життєвих завдань, поліпшення особистого комфорту у фінансовому середовищі тощо.

## **6. Завдання дослідно-експериментальної роботи**

Провести інвентаризацію наявних навчальних програм на рівні початкової та середньої школи, що мають відношення до формування фінансових знань та навичок, та привести їх до єдиного стандарту на базі сучасних інформаційних технологій навчання;

розробити концепцію розвитку системи фінансової грамотності, стратегію підготовки педагогічних колективів і батьків до впровадження фінансових інновацій;

вивчити можливості адаптації світового досвіду підвищення фінансової грамотності в системі освіти;

здійснити підготовку педагогічних колективів експериментальних навчальних закладів до проведення дослідно-експериментальної роботи;

удосконалити критерії та стандартизувати психодіагностичні методики оцінювання фінансової грамотності учнів, студентів навчальних закладів, різних аспектів їхньої фінансової компетентності;

розробити навчальні програми з фінансової грамотності для учнів початкової та основної школи, курсу "Фінансова грамотність" для учнів старшої школи та студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації (із урахуванням особливостей переходу до профільного навчання), фінансових факультативів та методичні рекомендації (посібники) з фінансової грамотності для вчителів та викладачів;

підготувати робочий зошит і підручник з курсу "Фінансова грамотність" для учнів 10 класу та студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації;

розробити й апробувати сучасні психолого-педагогічні технології організації процесу формування фінансової грамотності учнів та студентів, засновані на практичних навичках та компетенціях використання фінансових послуг задля підвищення власного фінансового добробуту;

здійснювати моніторинг розвитку фінансової грамотності учнів, залучених до участі в дослідно-експериментальній роботі, та зіставлення його результатів з даними всеукраїнського моніторингу рівня фінансової грамотності населення;

розробити концепцію фахової підготовки педагогів з фінансової грамотності на базі закладів системи післядипломної педагогічної освіти;

підготувати навчально-методичні комплекси спецкурсів для підготовки педагогів і підвищення їхньої кваліфікації;

відпрацювати алгоритми координації зусиль науковців і педагогів усіх ланок освіти (загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, педагогічних університетів, системи підвищення кваліфікації) з метою поширення практик із фінансової грамотності;

розробити програму взаємодії загальноосвітнього навчального закладу і територіальних установ, закладів освіти, громадських організацій, теле- і радіокомпаній, операторів мобільного зв'язку, ЗМІ, покликану сприяти розвитку системи шкільної фінансової освіти задля популяризації в суспільстві ідеї фінансової грамотності.

Науково-педагогічні принципи, на основі яких буде здійснюватися дослідно-експериментальна робота, узгоджуються із загальними педагогічними принципами, які віддзеркалюють сучасний рівень розвитку та напрями становлення освіти в Україні.

## **7. Основні принципи здійснення фінансової грамотності**

Особистісний підхід (фінансова грамотність базується на актуальних фінансових потребах споживачів з урахуванням їхніх вікових, індивідуальних та

соціально-психологічних особливостей, наявних уподобань і рівня сформованості фінансової культури особистості та її найближчого соціального оточення);

перманентне оновлення змісту (зміст фінансової освіти та фінансової грамотності постійно оновлюється відповідно до розвитку фінансової системи, стану фінансової культури суспільства та окремих його верств; використовуються актуальні та популярні в молодіжному середовищі фінансові феномени; забезпечується баланс між актуальною сьогоденністю та існуючими надбаннями);

фінансова грамотність та фінансова освіта спираються на передові досягнення в галузі фінансово-інформаційних та фінансово-комунікаційних технологій, які використовуються для організації фахової роботи педагогів;

пошанування національних традицій (фінансова грамотність базується на сформованих у суспільстві традиціях народу, враховує національну специфіку фінансових потреб усіх суб'єктів, забезпечуючи паритетність і конструктивність їхньої взаємодії);

пріоритет морально-етичних цінностей (фінансова грамотність спрямована на захист прав і людської гідності споживачів фінансових послуг, протистоїть різним формам фінансового шахрайства, сприяє підвищенню довіри населення до фінансово-кредитних установ);

громадянська спрямованість (фінансова грамотність та фінансова освіта сприяють розвитку в країні фінансового середовища, сприятливого для становлення громадянського суспільства, спираються на потенціал громадських об'єднань і асоціацій, сприяють підвищенню фінансової культури суспільства);

продуктивна мотивація (формування продуктивної мотивації учасників освітнього процесу забезпечує поєднання акцентів на теоретичному сприйнятті основ фінансової грамотності і розвитку практичної здатності того, хто вчиться, самостійно провадити фінансові дії в конкретних ситуаціях тощо).

## **8. База дослідно-експериментальної роботи**

Навчальні заклади України; Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ), регіональні інститути післядипломної педагогічної освіти в Автономній республіці Крим та областях України.

Достовірність результатів дослідно-експериментальної роботи буде забезпечуватися коректним використанням методик і технологій за погодженням із науковими керівниками та консультантами експерименту; якісною обробкою експериментальних даних; систематичним порівняльним аналізом різних показників фінансової грамотності учнів та студентів.

Наукова новизна дослідно-експериментальної роботи полягатиме у:

створенні психолого-педагогічних засад новітньої системи фінансової освіти, що відповідає викликам сучасного суспільства, завданням модернізації освіти в Україні;

розробленні інноваційних технологій навчання фінансової грамотності;

визначенні умов і способів підготовки дитини та молоді до ефективної практичної взаємодії із фінансовим світом;

підготовці навчальних програм, методичних рекомендацій, підручників і посібників, які складатимуть основу цілісної системи психолого-педагогічних технологій розвитку фінансової грамотності та фінансової культури учнів, студентів;

розробленні концепції фахової підготовки педагогів із фінансової грамотності на базі закладів післядипломної педагогічної освіти.

Практичну значущість дослідно-експериментальної роботи становитимуть:

перевірка результативності і визначення умов ефективного застосування знань із фінансової грамотності в навчально-виховному процесі навчальних закладів;  
підготовка навчальних програм, науково-методичне і кадрове забезпечення умов для масового впровадження фінансової грамотності в навчально-виховний процес навчальних закладів.

### **9. Прогнозований результат дослідно-експериментальної роботи**

Психолого-педагогічні засади ефективної фінансово зорієнтованої системи освіти;

формування та розвиток в учнів, студентів фінансової культури і забезпечення їх соціально відповідальної підготовки до ефективної взаємодії із сучасним фінансовим середовищем;

навчальні програми, підручники, посібники, методичні рекомендації як основа цілісної системи фінансових знань та навичок фінансової грамотності та фінансової культури особистості відповідно до єдиного стандарту освіти;

запровадження курсу "Фінансова грамотність" як курсу за вибором на рівні навчальних закладів;

узагальнення та поширення досвіду роботи з упровадження фінансової грамотності в навчальних закладах.

### **10. Організаційно-кадрове забезпечення дослідно-експериментальної роботи**

Наукові керівники:

Смовженко Тамара Степанівна, радник ректора Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ), доктор економічних наук, професор;

Удод Олександр Андрійович, директор Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОНмолодьспорту України доктор історичних наук, професор.

Наукові консультанти:

Кузнєцова Анжела Ярославівна, проректор з наукової та організаційної роботи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ), доктор економічних наук, професор;

Гірченко Тетяна Дмитрівна, директор Інституту магістерської та післядипломної освіти Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ), кандидат економічних наук, доцент;

Кириленко Світлана Володимирівна, начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОНмолодьспорту України, кандидат педагогічних наук.

Координатори:

Котоловець Людмила Олексіївна, начальник відділу змісту та технологій навчання молодших спеціалістів Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОНмолодьспорту України;

Забуга Наталія Іванівна, завідувача сектором науково-методичного забезпечення природничо-математичної та технологічної освіти Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОНмолодьспорту України.

### **11. Терміни та етапи проведення дослідно-експериментальної роботи**

*I. Організаційно-підготовчий етап (червень 2012 р. - серпень 2013 р.):*

1. Аналіз наукових та науково-практичних літературних джерел із питань фінансової грамотності з метою побудови спільного для всіх учасників експерименту кластеру знань.

2. Розроблення концепції розвитку шкільної системи фінансової грамотності.

3. Забезпечення фінансування дослідно-експериментальної роботи. Затвердження кошторисів витрат.

4. Розроблення критеріїв готовності всіх суб'єктів навчально-виховного процесу до впровадження фінансової грамотності.

5. Визначення стратегії підготовки педагогічних колективів і батьків до впровадження фінансової грамотності.

6. Проведення установчих семінарів-практикумів для педагогічних колективів загальноосвітніх навчальних закладів з метою їх ознайомлення з особливостями технології впровадження фінансової грамотності та функцій курсу за вибором "Фінансова грамотність" в навчально-виховному процесі навчального закладу.

7. Визначення складу творчих груп учителів-дослідників, викладачів для участі в організації та проведенні дослідно-експериментальної роботи.

8. Підготовка рукопису навчальної програми курсу "Фінансова грамотність" для учнів 10 класу та студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

9. Підготовка рукописів робочого зошита і підручника з курсу "Фінансова грамотність" для учнів 10 класу та студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

10. Підготовка методичних посібників з фінансової грамотності для вчителів, викладачів та розгляд їх на відповідній Комісії Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

11. Підведення підсумків дослідно-експериментальної роботи за результатами підготовчого етапу.

### *II. Концептуально-діагностичний етап (вересень 2013 р. - серпень 2014 р.):*

1. Удосконалення критеріїв, розроблення та стандартизація методик оцінювання рівня фінансової грамотності учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

2. Проведення першого етапу діагностики рівня фінансової грамотності та ставлення учнів, студентів до впровадження в загальноосвітніх навчальних закладах та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації фінансової грамотності.

3. Проведення анкетування вчителів та викладачів з метою виявлення мотиваційної і технологічної готовності до впровадження фінансової грамотності в загальноосвітніх навчальних закладах та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

4. Розроблення програм тренінгів та практичних навчань для вчителів та викладачів із фінансової грамотності.

5. Проведення засідань творчих робочих груп щодо технології впровадження фінансової грамотності та функцій курсу за вибором "Фінансова грамотність" в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладах та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

6. Проведення навчання та тренінгів для вчителів та викладачів із фінансової грамотності.

7. Підведення підсумків дослідно-експериментальної роботи за результатами концептуально-діагностичного етапу.

### *III. Формувальний етап (вересень 2014 р. - 2016 р.):*



1. Створення електронних ресурсів для інформаційно-комунікаційної підтримки експерименту з упровадження фінансової грамотності і поширення кращого педагогічного досвіду.

2. Забезпечення розвитку фінансової компетентності учнів та студентів під час вивчення курсу за вибором "Фінансова грамотність", сприяння створенню умов для інтеграції практик із фінансової грамотності дорослих і дітей, розвитку сімейної фінансової культури.

3. Здійснення моніторингу розвитку фінансової грамотності та фінансової культури учнів і студентів, залучених до участі в дослідно-експериментальній роботі, та зіставлення його результатів з даними всеукраїнського моніторингу рівня фінансової грамотності та фінансової культури населення.

4. Розроблення навчально-методичних комплексів спецкурсів із фінансової грамотності для підготовки і підвищення кваліфікації педагогів.

5. Підведення підсумків дослідно-експериментальної роботи за результатами формувального етапу.

#### *IV. Узагальнювальний етап (вересень 2016 р. - серпень 2017 р.):*

1. Організація заходів з підвищення кваліфікації методистів регіональних інститутів післядипломної педагогічної освіти, педагогів із питань упровадження фінансової грамотності в системі післядипломної освіти; експериментальна апробація психолого-педагогічних засад підготовки педагогів на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти.

2. Здійснення підсумкового етапу діагностики рівнів фінансової грамотності суб'єктів навчально-виховного процесу та їхньої готовності до конструктивної взаємодії.

3. Статистична обробка результатів дослідно-експериментальної роботи, що відображають розвиток фінансової грамотності особистості в навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації і в сім'ї.

4. Аналіз отриманих результатів дослідно-експериментальної роботи з метою визначення змін, які відбулися порівняно зі станом на початок експерименту.

5. Узагальнення результатів впровадження фінансової грамотності в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

6. Проведення міжнародної науково-практичної конференції з проблем фінансової грамотності.

7. Розроблення висновків та рекомендацій за підсумками експерименту.

8. Підведення підсумків дослідно-експериментальної роботи за результатами узагальнювального етапу.

#### *V. Коригувальний етап (вересень 2018 - серпень 2019 р.):*

1. Внесення змін та коректив за потреби до визначених науково-методичних засад впровадження фінансової грамотності в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

2. Внесення змін та коректив у програми взаємодії навчального закладу, інших закладів освіти, громадських організацій, спрямованої на розвиток системи фінансової освіти та фінансової грамотності.

3. Проведення циклу регіональних масових заходів із метою популяризації результатів експерименту для сприяння масовому впровадженню фінансової грамотності у навчально-виховний процес навчальних закладів.

4. Поширення досвіду дослідно-експериментальної роботи шляхом публікацій в освітянській пресі, інших засобах масової інформації.

5. Підведення підсумків дослідно-експериментальної роботи.

Наукові керівники:

Т.С. Смовженко доктор економічних наук, професор

О.А. Удод доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАПН України

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки,  
молоді та спорту України

19.07.2012 № 828

**ПРОГРАМА**  
**реалізації дослідно-експериментальної роботи на 2012-2019 роки**

№ з/п	Зміст	Відповідальні	Строки виконання	Очікувані результати
<b>I. Організаційно-підготовчий етап (червень 2012 р. - серпень 2013 р.)</b>				
1.	Аналіз наукових та науково-практичних літературних джерел із питань фінансової грамотності з метою побудови спільного для всіх учасників експерименту кластеру знань.	Керівники закладів післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва директори експериментальних навчальних закладів	Червень 2012 р.	Спільний кластер знань, що сприятиме концептуальному входженню учасників у дослідно-експериментальну роботу
2.	Розроблення концепції розвитку системи фінансової грамотності.	Наукові керівники	Червень 2012 р.	Концепція розвитку системи фінансової грамотності
3.	Забезпечення фінансування дослідно-експериментальної роботи. Затвердження кошторисів витрат.	Наукові керівники	Серпень 2012 р.	Фінансове забезпечення
4.	Розроблення критеріїв готовності всіх суб'єктів навчально-виховного процесу до впровадження фінансової грамотності.	Наукові керівники, керівники закладів післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва	Вересень 2012 р.	Критерії готовності до впровадження фінансової грамотності
5.	Визначення стратегії підготовки педагогічних колективів і батьків до	Наукові керівники	Вересень 2012 р.	Стратегія підготовки педагогічних колективів і батьків до

	впровадження фінансової грамотності.			впровадження фінансової грамотності
6.	Проведення установчих семінарів-практикумів для педагогічних колективів навчальних закладів з метою їх ознайомлення з особливостями технології впровадження фінансової грамотності та функцій курсу за вибором "Фінансова грамотність" у навчально-виховному процесі навчального закладу.	Керівники закладів післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва	Протягом етапу	Первинна підготовка педагогічних колективів до здійснення дослідно-експериментальної роботи
7.	Визначення складу творчих груп вчителів, викладачів для участі в організації та проведенні дослідно-експериментальної роботи.	Керівники закладів післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва, директори експериментальних навчальних закладів	Вересень 2012 р.	Творчі групи вчителів-дослідників
8.	Підготовка рукописів навчальної програми курсу "Фінансова грамотність" для учнів 10 класу та студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.	Наукові керівники, керівники закладів післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва	Січень - лютий 2013 р.	Авторська програма з фінансової грамотності
9.	Підготовка рукописів робочого зошита і підручника з курсу "Фінансова грамотність" для учнів 10 класу та студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.	Наукові керівники	Березень 2013 р.	Робочий зошит і підручник з курсу "Фінансова грамотність"
10.	Підготовка методичних посібників з фінансової грамотності для вчителів, викладачів та розгляд їх на відповідній Комісії Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки, молоді і та спорту України.	Керівники закладів післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва	Квітень 2012 р.	Методичні посібники з фінансової грамотності для вчителів
11.	Підведення підсумків дослідно-експериментальної роботи за результатами організаційно-підготовчого	Наукові керівники	2013 р.	Науковий звіт

	етапу.			
II. Концептуально-діагностичний етап (вересень 2013 р. - серпень 2014 р.)				
12.	Удосконалення критеріїв, розроблення та стандартизація методик оцінювання рівня фінансової грамотності учнів загальноосвітніх навчальних закладів, студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.	Наукові керівники	Вересень 2013 р.	Стандартизовані діагностичні методики для дослідно-експериментальної роботи
13.	Проведення першого етапу діагностики рівня фінансової грамотності та ставлення учнів, студентів до впровадження в загальноосвітніх навчальних закладах та вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації фінансової грамотності.	Керівники закладів післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва, директори експериментальних навчальних закладів	Вересень 2013 р.	Внесення змін до методичної роботи з учителями, викладачами за підсумками діагностики рівня фінансової грамотності учнів, студентів
14.	Проведення анкетування вчителів з метою виявлення мотиваційної і технологічної готовності до впровадження фінансової грамотності в загальноосвітніх навчальних закладах.	Наукові керівники, директори експериментальних навчальних закладів	Жовтень 2013 р.	Внесення змін до методичної роботи з учителями та батьками за підсумками анкетування
15.	Розроблення програм тренінгів та практичних навчань для учителів, викладачів із фінансової грамотності.	Керівники закладів післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва	Жовтень 2013 - 2014 рр.	Програми тренінгів та практичних навчань
16.	Проведення засідань творчих робочих груп щодо технології впровадження фінансової грамотності та функцій курсу за вибором "Фінансова грамотність" в навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладах та вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації.	Директори експериментальних навчальних закладів	Протягом етапу	Підвищення кваліфікації педагогів, створення умов для ефективного впровадження
17.	Проведення навчання та тренінгів для вчителів, викладачів із фінансової грамотності.	Наукові керівники, керівники закладів післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської,	2013 - 2014 рр.	Компетентні педагоги з фінансової грамотності

		Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва		
18.	Підведення підсумків дослідно-експериментальної роботи за результатами концептуально-діагностичного етапу.	Наукові керівники	Червень 2014 р.	Науковий звіт
<b>III. Формувальний етап (вересень 2014 р. - серпень 2016 р.)</b>				
19.	Створення електронних ресурсів для інформаційно-комунікаційної підтримки експерименту з упровадження фінансової грамотності і поширення кращого педагогічного досвіду.	Наукові керівники, керівники закладів післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва	Вересень - листопад 2014 р.	Електронний ресурс, медіа освітній сайт
20.	Забезпечення розвитку фінансових компетентностей учасників експерименту під час вивчення курсу за вибором "Фінансова грамотність", сприяння створенню умов для інтеграції практик із фін. грамотності дорослих і дітей, розвитку сімейної фінансової культури.	Керівники закладів післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва, директори експериментальних навчальних закладів	Протягом етапу	Підвищення рівня фінансової компетентності учнів, студентів експериментальних навчальних закладів
21.	Здійснення моніторингу розвитку фінансової грамотності та фінансової культури учнів, студентів, залучених до участі в дослідно-експериментальній роботі, та зіставлення його результатів з даними всеукраїнського моніторингу рівня фінансової грамотності та фінансової культури населення.	Наукові керівники, директори експериментальних навчальних закладів	Протягом етапу	Інформаційні бюлетені, використання результатів моніторингу для визначення подальшої роботи в умовах експерименту
22.	Проведення комплексної діагностики психологічної готовності педагогічних колективів експериментальних навчальних закладів до участі в дослідно-експериментальній роботі.	Наукові керівники, керівники закладів післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва	Протягом етапу	Внесення змін до методичної роботи з педагогами за підсумками діагностики
23.	Розроблення навчально-методичних комплексів спецкурсів із фінансової	Наукові керівники, керівники закладів післядипломної	2016 р.	Навчальні програми, методичні рекомендації,

	грамотності для підготовки і підвищення кваліфікації педагогів.	педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва		навчальні посібники
24.	Підведення підсумків дослідно-експериментальної роботи за результатами формувального етапу.	Наукові керівники	Червень 2016 р.	Науковий звіт
IV. Узагальнювальний етап (вересень 2016 р. - серпень 2018 р.)				
25.	Організація заходів з підвищення кваліфікації методистів регіональних інститутів післядипломної педагогічної освіти, педагогів із питань упровадження фінансової грамотності в системі післядипломної освіти; експериментальна апробація психолого-педагогічних засад підготовки педагогів на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти.	Керівники закладів післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва	Протягом етапу	Підготовка кваліфікованих кадрів
26.	Здійснення підсумкового етапу діагностики рівнів фінансової грамотності суб'єктів навчально-виховного процесу та їхньої готовності до конструктивної взаємодії.	Директори експериментальних навчальних закладів	2016 р.	Інформаційно-аналітичні, науково-методичні матеріали
27.	Статистична обробка результатів дослідно-експериментальної роботи, що відображають розвиток фінансової грамотності особистості в навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації і в сім'ї.	Наукові керівники	2016 - 2017 рр.	Одномірні та двомірні розподіли статистичних даних
28.	Аналіз отриманих результатів дослідно-експериментальної роботи з метою визначення змін, які відбулися порівняно зі станом на початок експерименту.	Наукові керівники, директори експериментальних навчальних закладів	2017 р.	Результати аналізу експериментальних даних
29.	Узагальнення результатів упровадження фінансової	Наукові керівники, керівники закладів	2017 р.	Узагальнення результатів

	грамотності в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.	післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва, директори експериментальних навчальних закладів		упровадження фінансової грамотності
30.	Проведення міжнародної науково-методичної конференції з проблем фінансової грамотності.	Наукові керівники	2017 р.	Збірник матеріалів конференції
31.	Розроблення висновків та рекомендацій за підсумками експерименту.	Керівники закладів післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва	2017 р.	Висновки експерименту та рекомендації щодо подальшого розвитку фінансової грамотності в Україні
32.	Підведення підсумків дослідно-експериментальної роботи за результатами узагальнювального етапу.	Наукові керівники	Червень 2017 р.	Науковий звіт
<b>V. Коригувальний етап (вересень 2018 р. - серпень 2019 р.)</b>				
33.	Внесення змін та коректив за потреби до визначених науково-методичних засад впровадження фінансової грамотності в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.	Наукові керівники, директори експериментальних навчальних закладів	Протягом етапу	Визначені науково-методичні засади впровадження фінансової грамотності в навчальних закладах
34.	Внесення змін та коректив у програми взаємодії навчального закладу, інших закладів освіти, громадських організацій, спрямованої на розвиток системи фінансової освіти та фінансової грамотності.	Наукові керівники, директори експериментальних навчальних закладів	2018 - 2019 роки	Програма взаємодії, спрямована на розвиток системи фінансової освіти та фінансової грамотності
35.	Проведення циклу регіональних масових заходів із метою популяризації результатів експерименту для сприяння масовому впровадженню фінансової грамотності у навчально-виховний процес навчальних закладів.	Керівники закладів післядипломної педагогічної освіти Донецької, Київської, Львівської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва	Протягом етапу	
36.	Підведення підсумків	Наукові керівники	Травень	Звіт про результати

дослідно-експериментальної роботи.		2019 р.	дослідно-експериментальної роботи
------------------------------------	--	---------	-----------------------------------

Наукові керівники:

Т.С. Смовженко доктор економічних наук, професор

О.А. Удод доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАПН України

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки,  
молоді та спорту України

19.07.2012 № 828

### СПИСОК

#### базових навчальних закладів

Донецька область

1. Макіївська середня загальноосвітня школа № 44.
2. Горлівська гімназія "Інтелект".
3. Донецький коледж технологій та дизайну Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського.
4. Макіївський металургійний технікум.

Київська область

5. Броварське навчально-виховне об'єднання Київської області.

Львівська область

6. Навчально-виховний комплекс "Школа-садок "Софія" № 80" м. Львова.
7. Середня загальноосвітня школа № 2 Жовківського району м. Львова.
8. Середня загальноосвітня школа № 3 Галицького району м. Львова.
9. Середня загальноосвітня школа "Зубра" Пустомитівського району.
10. Львівський економічний ліцей.

Харківська область

11. Харківська загальноосвітня школа № 73.
12. Харківський машинобудівний коледж.
13. Харківський коледж текстилю та дизайну.

Черкаська область

14. Середня загальноосвітня школа № 18 м. Черкаси.
15. Черкаський державний бізнес-коледж.
16. Черкаський кооперативний економіко-правовий коледж.

м. Київ

17. Технічний ліцей Шевченківського району.
18. Середні загальноосвітні школи №№ 221, 182.
19. Торговельно-економічний коледж Київського національного торговельно-економічного університету.
20. Приватний вищий навчальний заклад Коледж міжнародної торгівлі.

Наукові керівники:

Т.С. Смовженко доктор економічних наук, професор

О.А. Удод доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАПН України